

FELHASZNÁLÓK ÉS HASZNÁLAT

Használat- és igény- vizsgálat

98/077

FURNIVAL, Ariadne Chloe: A participacao dos usuarios no desenvolvimento de sistemas de informacao = Cienc.Inf.Bras. 25.vol. 1996. 2.no. 197-205.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A felhasználók részvétele az információs rendszerek fejlesztésében

Ember-gép kapcsolat; Gépi információkeresési rendszer; Információkeresési rendszer értékelése

A számítógépes információs rendszerek tervezésének hagyományos megközelítési módja elsősorban a technikai előfeltételeken alapszik, és nem veszi figyelembe a társadalmi, politikai, lélektani szempontjait annak a szervezetnek, amelyben az adott rendszer majd működni fog. E dimenziók figyelmen kívül hagyása viszont igen sokba kerülhet, hiszen az elégedetlen felhasználó vagy elzárkózik a rendszer további használatától, vagy olyan használati módokat eszel ki, amelyeket a tervezők nem láttak előre. Az információs rendszerekkel kapcsolatban egy adatközpontú és egy felhasználó-központú paradigmát különböztethetünk meg. Az előbbihez kapcsol-

lódo „kemény” (hard) tervezés-megközelítés korlátozásával előtérbe kerülhet az attól alapvetően különböző „lágy” (soft) módszer. Ennek középponti gondolata szerint csak a felhasználónak a rendszer fejlesztésében való folyamatos részvételével előzhető meg a jövőbeli problémák. Ugyanis csak a felhasználók – és nem a rendszerelemzők – rendelkeznek azzal a speciális tudással saját munkájukról, ami lehetővé teszi olyan produktív információs rendszer tervezését, ami magas színvonalon tudja segíteni tevékenységüket.

(Mohor Jenő)

98/078

VECCHIET, Romano: Un'indagine sulla percezione del servizio bibliotecario = Boll.AIB. 37.vol. 1997. 1.no. 7-28.p.

Res. angol nyelven

Felmérés a közkönyvtári szolgáltatásokra vonatkozó használói véleményekről Olaszországban

Felmérés [forma]; Használói szokások; Könyvtárhasználat; Közművelődési könyvtár

1996 októberében egy trieszti közvéleménykutató cég végzett először Olaszországban országos felmérést arról, hogy az olaszok hogyan fogadják, értékelik (egyáltalán, miként fogják fel) a nekik nyújtott

Önkiszolgálás

98/079

LAGERBORG, Krister: Self-service in libraries: an overview = Vine. 105.no. 1996. 3-7.p.

Önkiszolgálás a könyvtárakban: áttekintés

Használó; Hozzáférhetőség; Információtechnológia; Kölcsonzés -számítógéppel; Számítógép-hálózat

Az önkiszolgálás néhány kivételtől eltekintve a huszadik század második felében alakult ki, és az utóbbi húsz-harminc évben roppant nagy arányban vált meghatározóvá. Három tényező áll e változások mögött: társadalmi, gazdasági és technikai.

Az önkiszolgálás térnyerése összefügg a huszadik századi társadalmak liberalizációjával. Korábban az ügyfeleket nem tekintették megbízhatónak, olyan egyéneknek, akik képesek önállóan dönteni. Az önkiszolgálás által megjelent a lopás fokozott veszélye, és az a kockázat, hogy a vevő rosszul választ. Ez a magyarázata annak, hogy miért vált normává az önkiszolgálás egyes országokban, és miért nem alakult ki máshol a maga teljességében.

A technológiai fejlődés a könyvtárakat is jelentősen befolyásolta az önkiszolgálás irányába. Egy demokratikus országban a hatóságok természetesen nem ellenőrzik, hogy ki mit olvas. Ennek eredményeképpen a könyvtárak számos helyen bevezették az önkiszolgálás valamilyen formáját. Az olvasók több évszázada használhatnak különféle katalógusokat, és a közművelődési könyvtárak már a kezdetektől többnyire szabadpolcos rendszerben működtek. Ez persze nem volt jellemző az egyetemi könyvtárakra, de manapság már szinte el sem tudunk képzelni egy új könyvtárépületet szabadpolc nélkül, legyen az közművelődési vagy egyetemi könyvtár.

(kínált) közkönyvtári szolgáltatásokat. Az olasz könyvtáregyesület (AIB) megbízása alapján készült felmérés három szempont (földrajzi terület, településnagyság, nem) alapján kiválasztott, a kor, végzettség és foglalkozás szerint csoportosított ezer fős mintán végezték. A válaszolók 26,6%-a állította, hogy „legalább ritkán” használt közkönyvtárat (a használati gyakoriság egyébként évi három alkalomtól több mint huszonötig terjedt). Ez az arány ugyan a korábbi, részleges felmérések eredményeihez képest kielégítőnek mondható, mégis arra mutat, hogy Olaszországban a társadalmi és kulturális szokások terén a közkönyvtárak használata meglehetősen marginális helyet foglal el. Egy tizenkét évvel korábbi felmérés adataival összevetve, ha a könyvtárhasználók száma nem is emelkedett jelentősen azokéhoz képest, akik soha nem teszik (tették) be a lábukat könyvtárba, növekedett a nem tanulók és tanárok, a 24 évnél idősebbek aránya, azaz a közkönyvtár ma inkább mindenkié, mint korábban.

A gyakori könyvtárhasználók legnagyobb része (93%) nagymértékben elégedett a könyvtár szolgáltatásaival. A gyakori könyvtárhasználók általában egyetértenek azzal, hogy a könyvtári alapszolgáltatások ingyenesek. Arra a kérdésre, hogy hajlandók lennének-e helyi közkönyvtárunk fejlesztését jövedelmük egy meghatározott hányadával (adó jellegűen) finanszírozni (illetve támogatni), általában az idősebbek és a fiatalabbak válaszoltak pozitívan. A 35 és 54 év közötti réteg (nyilván ők viselik a legnagyobb pénzügyi nyomást) óvatosabban, vagy elutasítóan nyilatkoztak. Az észak-dél különbség változatlanul fennáll, azonban halvány jelei mutatkoznak annak, hogy a hagyományos könyvtárhasználó réteg mellett megjelenik egy olyan új használói kör, amely nagyobb figyelemmel van a közkönyvtárak kínálta új, innovatív szolgáltatásokra.

(Mohor Jenő)

Az önkiszolgáló kölcsönzés és visszavételezés szintén régóta fellelhető olyan könyvtárakban, ahol zárt közösség használja az állományt, mint például a kisebb kutatóintézeti egységekben. Ezekben a helyeken előfordul, hogy a használók bizalmi alapon, saját maguk kölcsönöznek úgy, hogy kitöltenek egy cédulát, és azt a könyv helyére teszik a polcra.

A használók számára számos osztályozási rendszert dolgoztak ki, amely segíti a dokumentumok könnyebb visszakeresését (Dewey decimális rendszere, Kongresszusi Könyvtár). A könyvtári katalógusok gépesítése az online adatbázisok és a különféle kereső nyelvek számának ugrásszerű növekedését eredményezte.

A hatvanas évek elején jelentek meg a számítógépek a könyvtárakban. Kezdetben csak referáló és indexelő folyóiratok készítésére használták a gépeket, de már az évtized végére megjelentek a bibliográfiai adatbázisokat kínáló vállalkozások. A számítógépes hardver, a szoftverek és a telekommunikáció vilámgyors fejlődése az online adatbázisokat szolgáltató iparág kialakulásához vezetett.

Sok országban megkezdődött a központi bibliográfiai szolgáltatások kiépítése (osztott katalógusok, bibliográfiai számbavétel).

Megjelentek az automatizált könyvtári rendszerek, a cédulakatalógusok helyét átvették az OPAC-ok, a felhasználók szemszögéből azonban mindez nem jelentett minőségi változást. Ha a gyártók versenyhelyzetben kívántak maradni, a felhasználóbarát felületeket, a kliens-szerver technológia fejlesztését, a más rendszerek felé való nyitottságot, a szabványoknak való megfelelést biztosítaniuk kellett.

Időközben felbukkantak az önkiszolgáló kölcsönzési rendszerek is, és ma átlagosan a könyvtári forgalom 20-40 százaléka bonyolódik ezzel a módszerrel Svédországban. Akadnak természetesen kivételek: a tilburgi egyetemi könyvtárban ez a szám eléri a 90 százalékot.

A szabványosítás igénye hozta létre a MARC formátumot, és a nyolcvanas évek végére kifejlesztették a

Z39.50 protokolt, amely a kevésbé sikeres ISO 2709 mellett a különböző rendszerek közötti adatcserét hivatott biztosítani.

Ezalatt kifejlődött a szakirodalmi tájékoztatásban az elektronikus dokumentumok szolgáltatása (ADONIS, CARL – hogy csak az ismertebbeket említsük), de a gyenge használói felületek miatt ezek a rendszerek nem tudták teljesen kihasználni az önkiszolgálásban rejlő lehetőségeket. Ezen a téren az igazi áttörést az Internetre való nyitás hozhatja.

A kilencvenes évek elejére a kommunikációs technológiák fejlődése odáig jutott, hogy ma már bármiféle információ tárolható, elérhető és elküldhető elektronikus formában. Mindez a papírformátumú média jelentőségének csökkenéséhez vezet. A jövőben mindegy lesz, hogy az adott dokumentum fizikailag hol található. Megváltozik a könyvtáros szerepe is – elsősorban az információhoz juttatás feladatát fogja ellátni, függetlenül a dokumentum jellegétől és lelohelyétől.

Visszatérve a kiindulási ponthoz, megállapíthatjuk, hogy a könyvtári világban az egyetlen munkafolyamat, ahol az önkiszolgálás szóba jöhet, az a kölcsönzés és a visszavételezés. Ahhoz, hogy létrejöhessen egy korszerű önkiszolgáló rendszer, a felhasználónak közvetlen hozzáférést kell biztosítani a dokumentumokhoz, lehetőséget kell teremteni ahhoz, hogy közvetítő nélkül mindenki hozzájuthasson a tárolt anyagokhoz, a látogató önállóan kezelhesse az automatizált könyvtári rendszert, amely minden esetben kapcsolatban áll egyéb számítógépes struktúrákkal.

A felsoroltakból az következik, hogy a könyvtár napi 24 órában nyitva tart, a számítógépes katalógusnak mindig rendelkezésre kell állnia, valamennyi dokumentumnak szabadpolcon kell helyet biztosítani, az elektronikus dokumentumok visszakereshetőségét pedig biztosítani kell a könyvtár falai között és távkapcsolat útján egyaránt.

A könyvtárhasználó itt már olyan képzett, hogy önállóan elvégzi a kölcsönzést és a visszavételezést. A

könyvtári automatizált rendszerekben fellelhető dokumentumok áttölthetősége a felhasználó gépére szintén alapkövetelmény. Mindez feltételezi a felhasználóbarát, szabványos felületek meglétét, ami azt is jelenti, hogy a más rendszerek segítségével megtalálható dokumentumok kereséséhez nem kell megváltoztatni ezeket a helyben már megszokott lekérdezési struktúrákat.

(Nagy Ferenc)

Olvasáskutatás

98/080

WIEGAND, Wayne A.: MisReading LIS education = Libr.J. 122.vol. 1997. 11.no. 36-38.p.

Az olvasáskutatás fontossága a könyvtárosképzésben és a könyvtártudományi kutatásban

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Könyvtártudományi kutatás; Olvasáskutatás

Az utóbbi tizenöt évben több tudományt érintő jelentékeny haladás történt az olvasáskutatásban, amely viszont alig talált utat a könyvtári és infomatikai képzésbe. Az amerikai könyvtártudományi képzési egyesület (Association of Library and Information Science Education, ALISE) 1996-ban elfogadott egy olyan stratégiai tervet, amelyben egyetlen egyszer fordul elő a „könyvtár” szó, az „olvasás” pedig nem is szerepel. Kétséges, hogy a szakma megújulhatna anélkül, hogy oktatói méltányolnák azt az alapvető szerepet, amit a könyvtár mint intézmény a környező társadalom olvasási kultúrájában betölt. Az olvasáskutatás újabb eredményei négy nagyobb csoportba oszthatók. Először az olvasási műveltség kutatása a gyakorlati életben,

a modern népnyelvű kritika elterjedése, a szerzők mint ünnepezt hírességek képzete az olvasókban. Másodsor létezik a nyomtatott szó kultúrtörténete, mely mutatja, hogy az olvasás sokrétű, összetett folyamat, és különböző olvasási gyakorlatok különféle folyamatokhoz és interakcióhoz vezetnek ugyanazzal a szöveggel kapcsolatban. Harmadsor a befogadásesztétika elmélete, mely azt mutatja, hogy a szövegértelmezés alkotó tevékenység és sokkal inkább a kortárs élethelyzeteken alapul mint a bevett kritikai értelmezéseken. Negyedik az olvasás etnográfája, mely az olvasást közintézményekben és közösségi magyarázó keretek között űzött közös cselekvésként írja le. Mind a négy ágazatban a kutatók föltesznek fajra, nemre, azonosságra vonatkozó kérdéseket annak bemutatására, hogy az olvasók mennyire különböznek egymástól.

Ezeket túlmenően figyelembe kell venni a népszerű irodalom kutatását is, mely a kultúrantropológiából sugárzott ki, gyors léptekkel fejlődik, és segít megérteni a szociokulturális alapú információszükségletet. A kultúrantropológusok helytelenítik, hogy a kulturális termékek az elitek mércéivel ítéltessenek meg. A népszerű irodalmi szövegek, melyeket sokan túlzottan édeskésnek, kiszámíthatóan sablonosnak találnak, arra készítik olvasójukat, hogy a saját konkrét életükre vetítsenek, konkretizáljanak. Érdemes megnézni, hogy a népszerű műfajok, mint a vadnyugati regény vagy az érzelmes történet, milyen egyéni érzelmi és társadalmi szükségleteket elégítenek ki, milyen átkódolások zajlanak le közben. Meg kell próbálni a népszerű műfajokat saját olvasóik normái szerint értékelni. A közkönyvtárakban a nyomtatott szövegekkel sokféleképpen találkozhatnak az olvasók, és ezekből a találkozásokból felszabadító, megerősítő, alkotó erőt nyerhetnek. Senki sem követeli meg tőlük a kölcsönzött könyvek „helyes” értelmezését, kedvükre képzelegetnek, átélhetnek, változtathatnak, ferdíthetnek.

Azzal, hogy az olvasás cselekvését helyezzük előtérbe, gyakran figyelmen kívül marad az olvasás tár-

gya. Ha a könyvtáros szakma szemet húny az olvasáskutatás újabb eredményei felett, akkor el sem jutnak hozzá olyan visszajelzések, amelyek más csoportok nyelvezetén vannak rejtjelezve.

A könyvtárosképzésben az „információ” szó köré rendezett paraméterek közül az utóbbi évtizedben hiányzik az olvasási cselekvés kutatása, holott az amerikaiak leginkább (papírról vagy képernyőről) olvasás útján szerzik be az információt. Kétséges, hogy az információ meghatározható faji, nemi, osztály stb. különbözőségeket figyelembe vétele nélkül.

Miért van sok könyvtári és informatikai iskola, amikor nincsen könyvtári és olvasáskutatói iskola? A könyvtárosokat jobban érdekli az információ elérhetősége mint tartalma, és ez már a XIX. századi visszavezethető. A nyolcvanas években pánikba estek a könyvtárosok, amikor a közönségük jelentős és befolyásos részét képező fehér, középosztálybeli szakértelmiségiek, akik azelőtt jobbra tájékozódni jöttek, elkezdtek számítógéppel dolgozni és mellőzték a könyvtárat. Azóta a könyvtárosképzés tananyagváltásait elsősorban a számítástechnikával igyekszik lépést tartani. Olyan pillanatok alatt megtörtént a nyomtatott objektumról az információ objektumra a váltás, hogy közben a könyvtár gazdag olvasási hagyománya mintha elsikkadna. Pedig 1994-ben az amerikaiak 67%-a látogatta a közművelődési könyvtárakat, és ezek közül 80% kölcsönzési céllal. Keveset tudunk arról, hogy ez a 140 millió látogató mit nyert olvasmányából. Félő, hogy a képzés, miközben próbálja megújítani a szakmát, teljesen elfordul a hagyományos céloktól. Pedig a multikulturális, több tudományt érintő kutatások sokféle olyan olvasási viselkedésre magyarázatot kínálnak, melyek nem voltak világosak az előző nemzedékek számára. Sok jó könyv jelenik meg Amerikában, a tipikus olvasói csoportokról. Kérdés, hogy eljutnak-e ezek a könyvtáros iskolák oktatóihoz és hallgatóihoz. A könyvtárosképzésben jelen kellene, hogy legyenek interdiszciplináris kur-

zusok, programok, az olvasáskutatást pedig integrálni kellene az alap tananyagba. Ne hagyjuk felhasználatlanul az információtechnológia kínálat lehetőségeit, de vegyük figyelembe, hogy milyen érzelmeik kapcsolódnak a hagyományos olvasáshoz, különben szakmánk jövője leszűkül.

(Nagypál László)

98/081

TRONBACKE, Bror Ingemar: Easy-to-read – an important part of reading promotion and in the fight against illiteracy = IFLA J. 23.vol. 1997. 3.no. 185-191.p.

A „könnyen olvasható” irodalom szerepe az olvasás népszerűsítésében és az analfabetizmus elleni küzdelemben

Analfabéták; Irányelvek -könyvtári; Olvasásra nevelés; Tipográfiai szerkesztés

Az utóbbi években az ENSZ, az UNESCO és az IFLA egyaránt felhívta a figyelmet az olvasás előmozdításának szükségességére. 1990-et az ENSZ az írásbeliség évének nyilvánította, az UNESCO pedig 1989-ben cselekvési tervet fogadott el, mely 2000-re az írástudatlanság teljes kiszorítását tűzte ki célul. A Közművelődési könyvtári manifesztumban az UNESCO kihangsúlyozta az ismerethez való jogot és az információ szerepét az egyén és a társadalom boldogulásában.

A „Könyvtárak a hátrányos helyzetűek szolgálatában” elnevezésű IFLA szekció irányelveket dolgoz ki könnyen olvasható anyagokhoz. Az IFLA-ban külön munkacsoport kezdett foglalkozni az olvasásbeli jártassággal. Az írásban-olvasásban való eligazodás (functional literacy) nagyjából ott kezdődik, hogy az

ember röviden le tudja írni saját életét, képes elolvasni kisebb közleményeket, újságcikkeket. Általában négyéves alapképzéssel lehet szert tenni annyi írásos műveltségre, hogy az egyén valamennyire eligazodjon vele a mindennapi életben. Jelenleg az emberiség kevesebb mint 80%-a tud írni-olvasni. A statisztika az utóbbi másfél évtizedben jelentős javulást mutatott. Míg a fejlett országokban az írástudók aránya majdnem 99%, addig a lekevesbé fejlett országokban a népesség több mint fele analfabéta. Sokaknak elemi iskolai tanulmányaik ellenére sem sikerült alapjartasságot szerezni olvasásban és írásban. Az olvasást segítő programok nem pótolhatják, csak kiegészíthetik az alapfokú oktatást.

Egy nemzetközi, felnőttekre vonatkozó olvasási vizsgálat (IALS) szerint a fejlettebb országokban a 18 és 25 év közöttiek húsz százaléka nem képes megérteni újságcikkeket valamely mértékadó napilapból, másrészt viszont e korcsoport képviselőinek fele egészen kiváló olvasási és megértési készséget mutat. A rosszabbul olvasók gyakran az életben is sikertelenebbek, sokszorosan sújtja őket a munkanélküliség.

A könnyen olvasható anyagok információkhoz juttathatják azokat, akik egyébként hátránnyal indulnak. A könnyen olvasható irodalom jónéhány, gyakran egymást is átfedő csoportnak lehet hasznos, pl. a dyslexiások, a szellemileg visszamaradottak, az autisták, az afáziások, a siketek egy részének, továbbá azoknak, akik csak iskolázatlanok, bevándorlók, öregek vagy éppen most végzik az általános iskolát. Akik csak gyakorlatnok az olvasásban, a könnyű olvasnivalókon át elérkezhetnek az átlagos színvonalú, bonyolultabb irodalomig. Az értelmileg fogyatékosoknál viszont ez a csúcspont, ahová el lehet jutni az információátadásban. A könnyen olvashatóságon belül is többféle értelmi szinthez kell alkalmazkodni.

Mi tesz könnyen érthetővé egy szöveget? Nemcsak az, hogy kerül a ritkábban használatos szavakat, hanem konkrét és kevésbé elvont kifejezéseket,

könnyen megfogható képeket használ, folyamatos, logikus, közvetlen tárgyalásmódot alkalmaz, egyszerű cselekményt mond el időrendben, mellőzi a kitérőket, bevezetőket és a túl sok tényező felvonultatását. Felnőttek számára ne írjunk gyerekesen, sőt igyekezzünk, hogy bárki értelmesnek és olvashatónak találja a szöveget. A szövegközi illusztrációk jó szolgálatot tehetnek, de a kép mindig álljon összhangban a szöveggel. Ne legyen túlszűfolt egy oldal, kisebb szövegtömbök tegyék ki, és közöttük maradjak szabad helyek. A borító utaljon a tartalomra, legyen megkapó, de nem gyereked. Mindenféle anyagból, klasszikus szépirodalomból csakúgy mint ismeretterjesztő művekből kell könnyen olvasható átdolgozásokat írni. Különösen fontos, hogy a hírek, társadalmi ismeretek közérthető formában is hozzáférhetőek legyenek.

A multimédiális programok készítői is okosan teszik, ha gondolnak a gyengén olvasókra. A skandináv országokban elég nagy példányszámot érnek el, Németországban és Olaszországban is megjelennek újságok nehezen olvasó felnőttek számára, Franciaországban pedig hírlapot adnak ki gyerekeknek. Legutóbb egy svédországi népszavazás előtt szórólapokon terjesztették az alapvető információkat. Angol nyelvterületen elterjedtek a nyelvtanulók számára készült könnyű olvasmányok.

A könyvtárak nyújtsanak tájékoztatást a nemolvasók számára is. Tartaniuk kell még könnyen olvasható magazinokat, helyi lapokat, képregényeket, továbbá audiovizuális eszközöket az olvasáskészség fejlesztésére. A könnyebben olvasható állományt feltűnően kell jelölni és elhelyezni.

Az országok, nemzetközi szervezetek működjenek együtt könnyen olvasható szépirodalom, valamint kézikönyvek (pl. szakácskönyvek, környezetvédelmi és egészségnevelési tájékoztatók) és a szabadidő hasznos eltöltését segítő anyagok fordításában és kiadásában.

(Nagypál László)

Használók képzése

98/082

VISHWANATHAM, Rama – WILKINS, Walter – JEVEC, Thomas: The Internet as a medium for on-line instruction = Coll.Res.Libr. 58.vol. 1997. 5.no. 433-444.p. Bibliogr. 15 tétel.

Az Internet oktatása az Internet mint közvetítési eszköz segítségével

Elektronikus posta; Használók képzése -felsőoktatásban; Számítógép-hálózat

Egy könyvtárosokból álló munkacsoport kezdő Internet-tanfolyamot dolgozott ki, amelynek leckéit az egyetem (University of Illinois at Chicago) e-mail hálózatán továbbították az érdekelteknek. A 16 leckéből álló tanfolyamot listserv útján közvetítették a hallgatók, a könyvtárosok és az oktatók számára. A résztvevők egy része az egyetem berendezéseit használta, mások munkahelyi, ill. otthoni gépeken érték el a tananyagot. Kezdetben több mint 450-en jelentkeztek. A tanfolyam nyolc hétig tartott, heti két leckével. Az e-postán küldött anyagot ftp- vagy gopher-helyeken archiválták. A tanfolyam három részből állt: alapvető kérdések, hibafelismerési tanácsok, gyakorlati feladatok. A résztvevők ismereteit előzetesen is, és utólag is felmérték. A cikk ismerteti az online tanfolyam kifejlesztésének módszertanát, tárgyalja az előzetes és az utólagos teszt eredményeit, és megvizsgálja a szóban lévő online oktatási formának a könyvtár oktatási szerepére gyakorolt hatását.

(Autoref. alapján)

98/083

KING, Angelynn: Caveat surfer: end-user research on the Web = J.Interlibr.Loan Doc.Del.Inf.Supply. 8.vol. 1997. 1.no. 53-60.p.

A szörfözés biztonsága érdekében: hogyan oktasuk ki a végfelhasználót a Web anyagában való válogatásra

Használók képzése; Információkeresési rendszer értékelése; Számítógép-hálózat; Szelekció -tájékoztatásban

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Hawthorth Press, Inc., 10 Alice Street, Binghamton, N.Y. 13904]

A múltban a végfelhasználónak csak arra kellett ügyelnie, hogy a felsőoktatási könyvtárban talált dokumentum mennyire releváns; a dokumentumok minőségi válogatása a könyvtáros feladata volt, s fel lehetett tételezni, hogy amit a könyvtár beszerzett, az átesett a szűrőn. Az Internet korában megnőtt a közvetlen felhasználó közvetlen kutatási tevékenysége, s az ott talált információk jelentős része nem ellenőrzött, a minőséget nem lehet automatikusan feltételezni. A könyvtári szakirodalom eddig elsősorban a könyvtáros felelősségét hangsúlyozta, és különféle eljárásokat javasolt a dokumentumok, Web-kapcsolódások bibliográfiai szempontból történő ellenőrzéséhez, az online katalógus számára való válogatáshoz. A szerző ezzel szemben a végfelhasználónak az önálló válogatás módszereire való felkészítést tartja a legfontosabbnak.

A nyomtatott formájú dokumentumok válogatási módszerei – kis változtatással és emészthető adagokban – a Web-források válogatására, ill. a végfelhasználó számára is alkalmazhatók.

Lehet vizsgálni a Web-lap alkotójának kilétét, szakmai hozzáértését, felkészültségét, szakmai szervezetekben való tagságát; a szerző indítékait a publikálásra; a feldolgozott témaköröket; a felhasznált irodalomra való hivatkozásokat és az idézetek pontosságát; a közölt adatok időszerűségét (pl. az utolsó felfrissítés dátuma alapján) stb. Ezeket az ismerete-

ket oktatni is lehet: a kaliforniai University of Redlands a fenti megfontolásból szervezett 3 kreditpontot érő kurzust.

A szerző mindezeket példákkal is illusztrálja, továbbá jegyzékbe szedi [checklist] a Web-források értékelésében használható szempontokat.

(Mándy Gábor)

INFORMÁCIÓELŐÁLLÍTÁS, -MEGJELENÍTÉS, -TERJESZTÉS

Elektronikus és optikai információ- hordozók

98/084

ADAM, Lishan: The hybrid CD-ROM: potential applications in Africa = Online CDRom Rev. 21.vol. 1997. 4.no. 211-215.p.

A „hibrid” CD-ROM: alkalmazási lehetőségek Afrikában

CD-ROM; Hatékonyság; Online üzemmód; Számítógép-hálózat

Mivel Afrika messze elmarad a többi régió mögött az Internethez való csatlakozás tekintetében (1996 végén 52 afrikai országból csak 30 kapcsolódott a hálózathoz), a CD-ROM technológia továbbra is vonzó lehetőségeket kínál ezen országok számára. A CD-ROM 1985-ben útnak indult fejlődése nyomán a következő lényeges eredmények valósultak meg:

- a CD-ROM meghajtók ára, sokszoros teljesítménynövekedés mellett, a kezdeti 2000 dollárról napjainkra 100 dollár alá csökkent;
- a kiadott címek száma 1995-re 25 ezerre emelkedett;
- kifejlődött a multimédia- és a DVD (Digital Versatile/Video Disc) technológia.

Az ún. hibrid CD-ROM-ot a CD-ROM és az online technológia előnyeinek kombinálására fejlesztették ki. A „hibrid” elnevezést háromféle értelemben is használják:

- 1) hibrid CD-ROM formátum (ISO/HFS);
- 2) a CD-ROM és online technológia (Internet) kombinálása;
- 3) offline Web, CD-ROM formátumban.

Az ISO/HFS kettős formátumra az IBM és a Macintosh számítógépek inkompatibilitása miatt volt szükség. Az elsőként kifejlesztett IBM-kompatibilis ISO formátum következtében elvesztek a Macintosh-gépek lehetőségei a grafikai felületek és a hosszú fájl-név-formátumok kezelésére, ezért a Mackintosh fejlesztői saját CD-ROM formátummal álltak elő. Megoldásként az egyetlen lemezen kiadott ISO/HFS hibrid formátum kínálkozott.